

Józsa Judit, a nemzet szolgálója*

Nehéz külső körülmények között élünk. A külső körülmények különböző kényszerek, melyek alapvetően befolyásolják életmódunkat, életvitelünket. Másként élünk, másként kell élnünk, mint korábban.

Aki a külsőre figyel, vagy jellemzően arra, az rengeteg gonddal küszködik. Sok mindenről le kell mondania, sok mindent másként kell csinálnia, mint korábban. Aki azonban a belsejére koncentrálnak, hallgat, akinek az életében meghatározó a belső tartományokra figyelés, aki valamelyest vagy teljesen függetleníteni tudja magát a külső körülményektől, nem is a körülményektől: a kényszerektől, az szinte teljes életet élhet.

A lélek tartományaiban való otthonosság felszabadító hatású is, és a lélek tartományaihoz tartozik a művészet is. Akár alkotó valaki, akár befogadó, műélvező, akár előadóművész vagy műhallgató, egy többleterőforrást kap élete kiteljesedéséhez. Hit és művészet egybefonódásával pedig még intenzívebb értékátéléshez juthatunk.

Nos, ezért is lehet az, hogy ha most szorongunk is a járvány veszélyeitől, itt, ebben a fel-emelő szent térben nem érezzük a félelmet, ami megtetőződik azzal, hogy Józsa Judit kerámiaszobrász kiállítását nyitjuk meg. Józsa Judit is képes volt arra, amire a többség nem: hogy tehetségét, ambícióit, akaratát, vitalitását, hitét – öt szó, öt fontos szó, megismétlem majd őket... – egy nagy ügy, egy nagy eszme szolgálatába állítsa, hogy megvalósítsa újabb nagy tervét.

A cél kitűzése nem volt nehéz, mert Józsa Judit hosszú esztendők óta amúgy sem a hétköznapok profán reakciójaként gyakorolja hivatását. Ugyan benne él napi valóságunkban, részese küzdelmeinknek, ám számára nagy erőt adhat, s ad is, hogy kezével, szellemével nagy, nemes, tiszta ügyek, veretesebben fogalmazva: eszmék szolgálója. Ha ezt az eszmét csak egy szóban lehetne rögzíteni, akkor azt mondom: a nemzet szolgálója. Művészete a nemzet, a magyar, a

székely (amely persze fedi egymást!) szövevényéből gyökerezik, témája, témái folyamatosan a nemzet eszméihez, történetéhez, mítoszaihoz, személyiségeihez kapcsolódnak.

Józsa Judit nem demitizál, nem dezilluzionizál, de historizál. Nem leleplez, nem bírál, hanem eszmét kutat, keres, szolgál. Szolgáló művészet az övé, amelybe minden empátiája arra irányul, hogy származására, műveltségére alapítva a nemzet értékeit tárja fel nekünk, és a feltárással együtt műveket alkotson.

Művészetének kettős forrása ritka, s ráadásul egyik sem természetes, de van. Az első az Erdély földjéről hozott, majd továbbfejlesztett, alakított tehetség, az agyag szerelmeseként létrehozott rendkívüli keramikusi képesség és képzettség. A második a megszerezett tudás, ismeretanyag, amelynek forrásai igen ritkán szintén kettősek:

- az itthonról genetikusan hozott néplélek és szinte természetes felkészültség, illetve
- a később megszerezett alapos tudás, mely önképzésből és képzésből áll.

Kerámiaszobrász lett, ami szintén különleges. Nem alkalmazott, hanem autonóm művészé vált, átlépett a grand art területére. Józsa Judit azon kevés kortárs alkotónk közé tartozik, aki tehát kerámiaszobrász ÉS művészettörténész, aki gyakorlattal és elmélettel egyaránt felvértezett személyiség. Ezt az amúgy sokszor szemben álló két területet ő kivételesen egységesítette személyiségében, méghozzá úgy, hogy ezek egymást nem kioltják, hanem erősítik, inspirálják.

Úgy kerámiaszobrász, hogy alkotásaiban mindig szervesül a hit, a történelem, a mitológia, a műveltség, a tudás (öt szó!). S úgy művészettörténész, hogy például írásaiban mindig jelen van a művészi praxis háttere.

Józsa Judit mostani, a Magyar Csillag Legendárium (most így írom, külön-külön) I. címet viselő kiállításán is ezt tapasztaljuk. Mivel mind a három szónak jelentősége van, hadd vegyem

sorba őket. „Magyar”, vagyis hazai értelmezésekre fókuszál, a néphagyományra s kiemelkedő szakirodalomra Ipolyi Arnoldtól Toroczkói Wigand Edéig. „Csillag”, vagyis kilép a földi dimenziókból, és eljut a csillagképek értelmezéséig. „Legendárium”, azaz történelem és mítosz sajátos együttessége olvasmányában, munkáiban. Szorosan véve a legendárium szentekről szóló csodás történetek felfűzése, egyaránt valóság és vízió, mese és valóság izgalmas elegye. A legenda fontosságát jelzi, hogy generációról generációra megy tovább, akár évszázadokon keresztül... Mindennek alapja a népmegfigyelés sok évszázados tapasztalatainak hosszú-hosszú sora. A szabad térben hajnalban, nappal, éjjel megfigyeléseit végző, nagyrészt egyszerű emberek folklórral telített, elmélyült meglátásainak sokasága, a csillagok, csillagképek, csillagrendszerek értelmezése. Így vált a kerámiaszobrász is égboltkutatóvá (is)...

S Józsa Judit megismerve ezeket a mítoszokat, legendákat, kutatásokat, leírásokat elkészítette saját művészi értelmezéseit, melyek első darabjait látjuk ezen a kiállításon galériájában.

Plasztikában értelmezi a csillagképeket, ami egyedülálló. Csillagkép-asszociációt sokat ismerünk a történelemből és a kortárs művészetből egyaránt, de jellemzően festményben, grafikában. Szoborban nem sokat, mostanáig. Az alkotó stílusa folyamatos, melyben óriási jelentőséget kapnak a szimbólumok, a jelképek. Nemcsak magyarok, székelyek, egyetemesek is. Tárgyai végső soron szobrok, melyek sok ősi formát, formákat őriznek, a kultúrák összefüggéseivel együtt, melyekbe nem az elválasztódások, hanem az összekapcsolódások manifesztálódnak.

A művek között vannak figurális kompozíciók, de vannak ornamentális, csak szimbólumokra épülő munkái is.

Józsa Judit fehér, finomra őrölt samottszemcsés agyaggal dolgozik, felületei finomak, kézhez illőek, 1100-1300 fokon égeti tárgyait.

A meghívón a Kerek Istenfája egy méter átmérőjű domborművét látjuk, mely antik, óranyezüst mázas felületét a második égetéskor kapta meg, s különleges bronzos hatása is van. A kör kompozíciónak külön lehet jelentősége, hiszen a kör a tökéletesség, a transzcendenciát is hordozó világ szimbóluma, mely isteni erőt is jelez.

Hadd emeljek ki a kiállításáról egy-két konkrét művet még. Csodaszarvas című plasztikája igen eredeti, lágy kompozíció, de szinte szárnyalásra kész szarvassal. Hajlékony díszítőmotívumok és a szarv hajlékonysága, szinte csigaformája (ami jellemző) közel hozza hozzánk a kompozíciót. A mű stilizált, de mégis egzakt, pontos.

Sarkcsillag, Bába, Boldogasszony Matulája, de az ég küldötte is. Szép, harmonikus, befoglaló formában arc és a kompozíció többi része másként mázazva, égetve fehér marad. A lehunytt szem, az átélt mosoly, a hosszú, földig érő ruházat különös atmoszférát ad a műnek.

Mária rózsakertje, Corona Borealis. Figurális, eredeti kompozíció, ölében a kiseddel, lábánál fontos, meghatározó attribútumok. E műnél mai fogalmat is merek alkalmazni: szinte szürreális maga a kompozíció.

Hunor és Magor, Ikrek csillagkép. Hátukkal szinte összeforrva jeleníti meg őket a művész. A figurák proporciói szépek, a mű eleven, dinamikával teli.

Szobrászatilag is igen összetett szerkezetű művé vált a Nimród, az Orion csillagkép megjelenítése.

Másféle kompozíciónak érzem a Tündéraszszony Palotája, a Kis Göncöl című plasztikát, mely hat kisebb csillag mellett ábrázol egy nagyobb csillagot. Mintha egy funkcionális mű lenne, de végül mégis egy nagyon is autonóm plasztika, melyen a Göncöl képe, rajzolata látható.

Sárkány Koronája csillagkép. Ezt a művet egy Dzsómon-kori agyagedényforma ihlette, amely Japánhoz kötődik, és 12 000-15 000 éves cserépedény képezheti a kiindulást.

A zsinórdíszítményekben székely rovásírással olvasható írásjelek láthatók az oldalán és a koronáján. Oldalán a Sárkány csillagkép rámintázva érzékelhető. A korona négy csillagból áll, négy felfelé ívelő jelként. A mű oldalán a történelmi hun üst koronáját mintázta meg a művész, mert a párhuzam fontos.

Józsa Judit e műtárgyegyüttes létrehozása előtt óriási forráskutatást végzett, melyet több irányban mélyített el. Kutatta a művészi motívumrendszer gyökereit, valóságosságát és hatalmas szakirodalmi bázisra építkezett, aminek – ahogy én látom – szintén két szála lett. Egyrészt feldolgozta a kérdéskör történelmi, művészettör-

téneti forrásait, másrészt hatalmas munkát fektetett a néplélekkutatás, az etnográfiai, néprajzi vonatkozások felszínre hozatalába. Mindez – nyugodtan állíthatjuk – főhajtásra kényszerít minden művészettörténészt. Műegyüttesének háttérmagyarázata, amelyre ma már nagy szükség is van, szakszerű, szinte tudományos alaposságú. Ritkán találkozunk a mai művészi gyakorlatban olyan teljesítménnyel, hogy az alkotó ilyen intenzív mélységben osztja meg a munkáit szemlélő érdeklődővel teoretikus, empirikus és filozófiai következtetéseit.

Az alkotó újra ráirányítja figyelmünket például Ipolyi Arnold munkásságára, e tárgyban alapvető forrást jelentő nagyszabású Magyar mythológia című könyvére, mely 1854-ben (!) jelent meg Pesten („Lépjetek be, itt is istenek vannak” felidézése Hérakleitosztól, Arisztotelésztől), és végigjárja az égitestek, természeti tünemények kutatását.

Ám szintén fundamentális a szerepe Toroczkói Wigand Ede Öreg csillagok című írásának, melyet a szerző 1915-ben jelentetett meg, és Klebelsberg Kunó (akkori) államtitkárnak ajánlott. Ebben így ír: „...adom ki könyvemem mindazok-

nak, kiknek lelkek hasonló érzésre emelkedik a csillagvilág regekorszakába visszapillantván, a megemlékezéstől ifjodván, jövőbe viszi a múltat.” Ma is meghatóan veretes fogalmazás. A szerző amúgy óriási műveltségére építi gondolatmenetét, a görög mitológiától Arany Jánosig pontosak hivatkozásai. Írásának Józsa Judit számára talán a legfontosabb fejezete „A magyar ég csillagzatai” lehetett – természetesen a könyv egésze mellett –, melyben ismerteti a népi csillagneveket és az asztronómikus elnevezéseket.

Józsa Judit vállalkozása tehát mind művészettörténeti kutatásai, mind alkotóművészeti munkássága legújabb eredményeit tekintve is jeles, új értékei művészi pályájának. S ami alapvető: tehetség, ambíció, akarat, vitalitás, hit. Hogy is írta Toroczkói Wigand Ede? „...jövőbe viszi a múltat.”

Ezt teszi Józsa Judit is. Köszönet érte!

* *Elhangzott Józsa Judit kerámiaszobrász Magyar csillaglegendárium I. c. kiállításának megnyitóünnepségén, 2020. szeptember 20-án a Belvárosi Nagyboldogasszony-főplébánia-templomban.*

Mária szeme csillag